

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha

Band: 5 (1931)

Artikel: Cuorta memoria d'enqual cass succedius egl onn dil Segner 1930

Autor: G.G.

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881337>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 17.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

zionala a Roma. Zanolari ha medemamein exponiu sias ovas a Cuera, a Turitg ed a Winterthur; dapertut cun bien success.

Ses maletgs de contradas grischunas ein pleins de frestga veta e tractai cun fin senn realistic per las bellezas della natira. Mo ultra de quellas bunas qualitads, contegnan sias ovas plirs muments, che laian fastisar la veglia ed il progress dil giuven artist encunter la perfetgadad digl art. Possi il distinguiu artist contonscher quella.

Ultra de sias distinguidas capacitads sco moler-artist, posseda G. Zanolari fin talent e bunas forzas sco artist e pictur de finiastras de baselgia. Fritz Kunz, igl encunaschent artist, che ha maligiau ils maletgs della baselgia claustral, tegn fetg ault sgr. Zanolari quei ch'appertegn questa specia digl art e reca-monda quel adina e dapertut per l'avurs de tala natira.

Per sia gronda amicabladad visavi alla redacziun dil Glogn, sco era per siu viv interess pils principis e la fin e mira de quel e surtut per sia oreifra contribuziun artistica, nies pli sincer e cordial engraziament.

Cuorta memoria d'enqual cass succedius egl onn dil Segner 1930

Enteifer in onn dat ei bia de niev, impurtont e meins impurtont. Il cronist d'in calender ha sco per numdir bunamein l'obligaziun de scriver quei che para ad el interessant ed impurtont per la historia contemporana de sia stretga patria. Perqueilein nus nudar si cheu ver enzacontas caussas.

In cass nunspetgau ei stau la mort de sgr. Dr. Brügger, president della partida conservativa grischuna, cusseglier dils cantuns, colonel corps commandant ed anterius adiutant general. El ei morts d'in malcostas ils 29 de schaner 1930 ella vegliadetgna de 76 onns.

Dr. F. Brügger ei naschius ils 21 de mars 1854 a Churwalden. „Si Cuort“ ha el sco ils auters buozs dil vitg frequentau la scola primara. Silsuenter ha el fatg il gymnasi a Nossadunnaun; entschiet e finiu leu tiels paders benedictins. Ses studis academics entscheiva Brügger a Löwen en Belgia sin ina universitat specificamein catolica; a München continuescha e finescha el ses studis giuridics cul doctorat della giurisprudenza. Quei ei stau igl onn 1877.

Ussa intrescha Dr. Brügger ella veta pratica, e nus stuein remarcar che da quei temps eran las relaziuns per in um studiau in bienton meglieras ch'ozildi per entscheiver e vegnir vinavon. All'entschatta fa el atras ina buna scola pratica tier il capavel advocat e politicher J. J. Dedual a Cuera, igl um che ha da siu temps giu organisau danovamein la partida conservativa. Quel ei staus per Dr. Brügger en tutz graus in bien muossavia. Ella vischinanza de advocat J. J. Dedual ha Brügger survegniu tschaffan per la politica. Anno 79 intrescha Brügger en „Casa grischa“, sco

secretari guovernativ, in scalem demaneivel dil gubernagl. Da 1881—1890 eis el scarvon della dertgira districtuala della Plessur; 1891—1899 proveda el igl ufieci de procuratur public. Dapi 1881 eis el era bunamein permanent commember dil cussegli grond, baul sco deputau dil cumin de Cuera e baul sco deputau dil cumin de Rueun. Igl onn 1899 ha el fatg in sbargat vinavon. Quei onn ei F. Peterelli, ch'era ella regenza, vegnius elegius cusseglier dils cantuns. Sia plaza era aschia veginida libra el Cussegli Pign ed il comite central della partida damonda ils umens de confidanza, tgi metter a Cuera sco futur cusseglier guovernativ. Il pli dellas vuschs croda sin Dr. Brügger; el vegn purtaus ed elegius e funczionescha cun success ed inschign da 1900—1907 sco schef dil departement stradal e forestal. 1907 il fevrer dat ei puspei ina midada, sgr. cus. d. cant. F. Peterelli, in um zun meriteivel, miera. Era quella gada daventa Dr. Brügger siu succésur, mo quella gada levamein e senza stuer passar las tortas, sco quei ch'igl ei stau il cass tier l'elecziun sco commember dil Cussegli Pign. Dapi quei onn ha catolic sco protestant dau mintgagada la vusch ad el, aschia ch'el ei adina veginins automaticamein o Bern. — Sper la politica haveva Brügger grond tschaffen pil militaresser. Quei schascheva empau el saung, essend che siu bab era staus pli baul en survetsch papal. Dapi 1883 entochen 1914 ha Brügger fatg scalem per scalem della carriera militara e tiela erupziun della uiarra vegn el numnaus adjutant dil general; 1919 colonel corps commandant.

Sia comparsa sco militarist era quella d'in giuncher; populars era el buc, mo tuttina in officier ch'encunascheva ils basegns dil schuldaul e che gidava nua ch'el saveva. Pertenent la politica ha Brügger adina giu in fin sentiment. Duront tut il temps eis el staus en per la caussa conservativa; era capeva el stupent de far beinduras il mediatur en scarpanzas denter conservativ e liberal. Insumma sco diplomat sill'a via politica, capeva el sco paucs auters de prender las storschas. Contas gadas han ses votums, schibein a Bern sco a Cuera dau la decisiun! Cun curascha ha el savens fatg affrunt a questiuns e principis, che mavan buc'a prau cun siu pugn de vesta. Nus numnein cheu mo la damonda pervia della scola, la ligia de pievels e la questiun dil monopol de garnezi. Dr. Brügger ei beinduras era vegnius criticaus. Enqualga cun raschun? Savens senza raschun? Tgi che ha bia sulegl, ha era sias umarivas. Nuslein buca giudicar! Sco schurnalist capeva el, sco buc in auter de trer ora ils vonns d'aristocrat e de scriver e raschunar, che mintga puranel capeva, e bugen legeva. Sche nuslein esser nunpartischonts stuein nus dir cul necrolog ella Gas. Rom.: „Dr. Brügger ei staus in um de grond format, in um grad e religius.“ Duront 5 decennis de sia veta publica ha el battiu in bien combat tenor la veglia devisa conservativa: Pro Deo et Patria!

Strusch ei la fossa de Dr. Brügger stada cuvretga, ch'ins ha entschiet a dar sil schumber politic en vitgs ed uclauns. Essend che las duas outras partidas grischunas han surschau als conservativs de tschenttar in candidad,

ha ei dau enqual burrascla e scarpanza en atgna casa. Insumma, havend la partida conservativa umens capavels en abundonza per termetter a Bern eis ei stau zatgei natural, ch'ei glei vegniu fatg tscheu e leu empau stagn bia politica personala. — Quei daventa mintgadi ella veta privata e beinduras schizun ellas meglieras famiglias. — La fin finala han ils delegai della partida ord Surselva decidiu co prender quei nausch carraun ed aschia eis ei vegniu proponiu cul pli dellas vuschs de recummandar al pievel grischun sgr. cus. guv. G. Huonder sco candidat per Bern. Remarcabel, el ei staus quei candidat pil qual ins haveva entochen il davos fatg il pli pauc canera. Ils 2 de mars ei allura igl actual president dil Cussegli Pign, G. Huonder vegnius elegius honorificamein cun ca. 9500 vuschs sco cusseglier dils cantuns. Ils votants dellas outras partidas han per la gronda part teniu ils mauns en sac e mo mirau tier. — Il niev cusseglier dils stands ei in um de gronda energia e vegn ad esser in representant a Bern, che fa honur schibein alla partida sco era al cantun. Huonder ei mai staus quel, che ha encuretg uffecis e honurs, sundern il cuntrari, el ei staus in um ch'il pievel ha encuretg ed alzau e sco gia semussau ella regenza, ha il niev representant dils cantuns, excellentas qualitads sco luvrer, organisatur e politicher. Il pievel ha alzau e l, ed el vegn era ad alzar il pievel. — Al niev cusseglier dils cantuns, giavischein nus sinceramein en num de tut ils lecturs dil Glogn ina liunga e prospereivla veta puplica pil beinstar general de nies pievel.

Meriteivla de vegnir francada en nossa cuorta memoria ei era la XXVavla fiasta de cant ditrituala a Trun, che ha giu liug ils 4 de matg 1930. Ei glei stau ina menada cantadurs e cantaduras — entuorn melli — ed in pievelun auditur, aschia ch'ei glei buca de sesmervigliar, ch'il fortem ha buca tonschii entuorn, entuorn. Ils 30 chors ed ils auditurs datier e dalunsch ein vegni salidai e beneventai cun in plaid dil fidau e vegl cantadur e componist romontsch pres. Hs. Erni da Trin. Il coc de siu plaid ei stau: Cultivei la musica, cultivei il spért, mo buca emblidei il cant! Sco derschaders han ils signurs Dr. Cherbuillez, prof. Duri Sialm e scolast sec. Th. Dolf operau. En general ei la critica stada buna. Ils cantadurs della Surselva seigien miez moderns e miez conservativs. Tuttas societads han survegniui in tschupi d'arbagias, — tgi sisum la scala dils puncts e tgi plinengiu. — Culs pianos savess'ins esser empau pli fins, la pronunzia hagi fatg progress. Impossanta ei l'impressiun dellas canzuns generalas stadas. Dall'emprema categoria ein 12 societads vegnidias encuranadas cun tschupi d'arbagias; dalla secunda 18 chors. Pertenent l'organisaziun della fiasta ha Trun puspei prestau enzatgei en uorden. Duront ch'ils derschaders han fatg o la petta, han plirs signurs politichers schau resunar lur vuschs. Nies aultstimau sgr. cus. guv. G. Huonder seregorda dalla fiasta centenara della Ligia Grischa. Sgr. maior P. A. Vincenz dat ina survesta historica dellas 4 fiastas de cant a Trun, ch'el ha gidau a festivar. Sgr. scolast Zinsli porta il salid dil district de Cuera. Alla fin plaida aunc il simpatic cus. naz. Vonmoos en siu lungatg „engiadinalis“. El lauda ils cantadurs tocca sum. Quei di ein ils Sursilvans stai per el „ils megliers

cantadurs digl entir cantun.“ Possien tut ils cantadurs e cantaduras, ch'ein sescaldai quei di pil bi ideal, mantener quel frestgs vinavon e buca sedurmentar en sillias arbagias entochen l'autra gada ch'ei dat puspei ina fiasta de cant!

Ils 10 de matg ein ils musicants semesirai a Landquart, silla fiasta cantonala de musica. Speciala menziun merettan las musicas de Glion, de Domat, Bonaduz e Razen, che han fatg honour alla Part sura entras lur stupentas prestaziuns.

Ina rara, mo honorifica viseta ha nossa Surselva survegniu ils 11 e 12 de zercladur. Quels dis ha ei giu liug a Sedrun e Mustér il II congress internazional dils romanists. Denter ils 100 participonts sesanflavan professers e perderts ord tuttas tiaras dell'Europa. Ei veva denter en perfin de quels, ch'ein vegni sull'aua gronda, ord l'America ed ord l'Ingheltiara. Entras referats scientifics, representaziuns teatralas, canzuns ect. ha quella nobla e distinguida societad fatg entgina encunaschientscha cun nies lungatg romontsch, e purtau il laud de quel ora en tuttas tiaras. Per nies lungatg e sia renaschientscha ei quei congress segiramein staus de gronda impurtonza. —

Essend che nus havein viu co ils jasters s'interesseschan per nies lungatg — gie en bia graus pli fetg ch'ils romontschs sezs, — sesentin nus bunamein obligai de far attents sin in evénement, che ha segiramein era giu ina certa valeta ed impurtonza el senn della renaschientscha de nossa litteratura e cultura romontscha,

Düront il semester d'unviern 1929/30 ha giu liug all'universitat de Turitg sut direcziun de prof. J. Jud ed assistenza d'in student survilvan in cuors linguistic cun lecziuns davart nies Romontsch e sia historia.

Suenter haver fatg ils emprems sbargats viden el regenavel dils misteris de nossa viarva cun agid della grammatica de P. Ursicin Simeon, han ils 12 giuvnals e giuvnalas dil retoromontsch entschiet a scriver e tschintschar nies lungatg, ch'ei era in plascher. Tgei plascher e tgei deletg per nos convischins svizzers de saver seprofundar ella viarva della quarta Svizzera! Mo buc avunda cullas excursiuns linguisticas e filologicas en quei bi curtgin! Ils academicers de Turitg ha era fatg encunaschientscha culla historia de nossa litteratura e principalmein cullas ovras de Muoth. Tgei veneraziun han els per ex. mussau per las „Spatlunzas“ e per „la dertgira nauscha de Valendau,“ per quella poesia de suér latin e bellezia classica retoromana! Mo era il cuntegn de nos products poetics plascheva oreifer. In commember dil colleg retoromontsch d'ina vasta e profunda encunaschientscha davart la biala litteratura veglia e moderna ha exprimiu, ch'el hagi darar legiu enzatgei schi bi sco „las Spatlunzas“ de Muoth, nua ch'il poet hagi capiu de combinar lavur, poesia e dischent solaz dil pievel giuven sin moda maniera exemplarica.

Veglien nos aultstimai mussaders prof. Dr. J. Jud e L. Gauchat continuar cullas lecziuns romontschas all'universitat de Turitg, sinaquei ch'ils umens scolai, che passan dall'universitat ora ella veta pratica, emblidien mai vi lur vischins e compatriots romontschs della quarta Svizzera.

Contrada alpina

Ei glei aunc succediu beinenqual evenement el Grischun che meritass de veginr nudaus cheu enten questa nudauna dil Glogn, mo essend che quei menass memia alla liunga e mass sur ils confins d'ina „Cuorta Memoria“, sche lein nus schar cun quei, seregurdond aber aunc avon d'in miert ord la Foppa, il qual meretta de buca veginr emblidaus da nos vischins e da siu carezau pievel.

Advocat Curschellas sut qual num il permiert era encunaschents egl entir cantun, ni president Curschellas sut l'auter num encunaschents ed aultamein stimaus e preziaus da siu cumin e da ses vischins ella Foppa ei naschius ils 30 d'avrel 1867 a Rueun, nua ch'el ei era ius a scola primara. Silsuenter ha el frequentau il collegi a Sviz ed ei lu intraus el seminari scolastic a Cuera. Suenter haver absolviu quel, ha el supriu la scola primara a Rueun ed operaue leu sco capavel scolast e beinvesiu mussader duront 16 onns. Cun 24 onns eis el vegnius president de vischnaunca ed il medem onn actuar cirq. dil cumin de Rueun. Remarcabel, cheu all'entschatta de sia carriera, ha igl intelligent um giuven bandunau per in cuort temps siu vitg, il liug de siu emprem operar public ed ha frequentau la scola aulta all'universidad de Turitg per profundar sia savida e slargiar sias encunaschentschas. Leu eis el s'occupaus principalmein cul studi della giurisprudenza. Quels paucs mo fritgeivels semesters ha el nezegiau ora en uorden e fatg bunas encunaschentschas cul dretg. Havend tschentau il fundament scientific per sia clamada e carriera, ei el turnaus a casa, mo buca per metter en in encarden il studi ed ils cudischs; na, sper las lavurs de scolast e sper igl uffeci de president de vischnaunca ha il capavel giuven studigiau vinavon la litteratura giuridica sper il text della lescha ed aschia scaffiu in bien e solid fundament per sia carriera de pli tard. Encunaschent ed encurschend quei ses vischins de cumin, han els tscherniu il giuven advocat ella vegliadetgna de mo 28 onns sco mistral dil cumin de Rueun e sco tal ha el era presidiau la dertgira cirquitala duront duas periodas. Naven digl onn 1895—1901 ha el representau il cumin de Rueun el cussegl grond. Anno 1928 ei sgr. pres. Curschellas vegnius elegius commember della dertgira districtuala, dil Glogn, alla quala el ha appartenu entochen sia mort. Da 1927—1930 ha el schizun presidiau quella. Ils 14 de fenadur 1930 ei quei meriteivel um dil pievel morts en consequenza d'ina daguota.

Quels ein ils tiarms de sia veta pratica e politica. Mo quella veta ha giu in grond e bi cuntegn. Sia vasta savida giuridica, sia gronda pratica, siu fin senn per dretg e giustia e surtut sias profundas encunaschentschas de nossas relaziuns ruralas, qualificavan el oravontut sco stupent derschader. Sia eloquenza, sias claras disposiziuns dils cass, siu fin senn e sentiment de distinguer e classificar ils cass de dertgira entochen els davos detagls, vegnevan apprezzai da pign e grond, da part e cuntrapart ed era respectai da ses collegas, che han piars en el in capavel gidonter, in car e bien amitg. Per tenent siu uffeci sco derschader era el in um gest e recla tochen leuo e buc in soli cass, ha zacu pudiu scurvanar questa qualitat.

Sco advocat era sgr. Curschellas ina persuna encuretga. Contas gadas schabiav'ei ch'omisduas partidas de dispetta dumandavan el per defensur e mussadur de lur caussa. Sia specialitat eran surtut cass d'jerta, de posses e proprietad, sco era cass che pertuccavan il dretg d'obligaziuns purilas ect. E tier tut sias grondas e biaras lavurs sco advocat, era el in um speditiv, che cargava en cun forza ed energia ellas fatschentas e manava alla fin mediaziuns e prozess, il pli savens per gronda cumentientscha dil client. Risguardau tut sias bunas qualitads d'advocat er'el in um raschuneivel cul prezi per sias lavurs e prestaziuns, in advocat tiel qual er'ils paupers e mendersituai astgavan prender lur refugi. Cun raschun sedi ei en siu necrolog: „Tgi dumbra ils survetschs ch'el ha prestau a paupra glieud cun plaid e cussegl, buca mo perquei, che numerusas audienzas vegnevan dadas gratuitamein ni per ina pli che modesta taxa, na specialmein perquei ch'el capeva de pacificar las parts litigontas sco paucs auters ed aschia spargnar custeivels prozess e cuzzontas discordias denter famiglias e vischnauncas.“ — Sias vastas fatschentas sco advocat han manau el ina gada ni l'autra en tut ils vitgs ed uclauns della Surselva, aschia che tut encunascheva e respectava advocat Curschellas. Mo era el encunascheva sco paucs auters las relaziuns de vischnauncas e cumins.

Cun sgr. Curschellas ei era svaniu ina marcanta e caracteristica persuna ord Surselva, mo era in bien amitg ed in oreifer bab. Sco persuna privata ed amitg era el lunsch ora encunaschents per sia survetscheivladad ed attaschadedad e surtut entras siu bien humor, ch'el purtava mintgaton en pintgas e grondas societads. Mintga carstgaun honest, eri quel lu da messa ni da priedi, vegneva adina retscharts e cussegliaus dad el era en causas privatas e pli intimas che mavan buc'adina ton tier l'advocatura, cun gronda amicabladad.

Per la famiglia eis el staus tras a tras in bien bab ed oreifer exempl. Entras sia luvrusadad e sempladad ha el influenzau ils ses sil meglier. E tgei plascher e legria compareva sin sia fatscha, cura ch'el udeva a plidond da ses fegls als quals el veva schau muncar negins sacrificis per schar contonscher ina buna e solida educazion. Ses affons bein educai e scolai ein adina stai per el il pli grond plascher, cunzun els davos onns de sia veta. Mo era visavi als success d'auters giuvens studigiai, demussav'el in plascher, in saun ed inflamond entusiasmus, che cargav'en e deva nova curascha. Mo il pli bi vid sia personalitat era il manco della vertid nazionala dils romontschs, numnadamein la scuidonza. El ei veramein staus in um, che ha adina viviu suenter ils megliers principis christians e perquei vegn tut tgi che ha encunaschiu el a mantener sgr. advocat Curschellas en buna e pia memoria.

(Gm. Ga.)